

ŠVĖKŠNA – kultūrai nusipelnusių grafų Broel PLIATERIŲ išpuoselėtas miestelis

Nuo XV a. vidurio rašytiniuose šaltiniuose minimi Švėkšnos dvaro sodyba – pačiame Švėkšnos miestelio (Šilutės r.) centre. Jos parką su šalia esančia Švėkšnos šv. apaštalo Jokūbo bažnyčia jungia unikalus pėstiesiems skirtas apie 1885-uosius metus pastatytas viadukas. Dvarvietėje – 1880 m. archeologo, visuomenės veikėjo, Švėkšnos bažnyčios mecenato grafo Adomo Alfredo Gustavo Broel Pliaterio (1833–1909) rūpesčiu jo žmonos garbei pastatyta nedidelė mūrinė vila „Genowefa“ (Genovaitė). Vila renovuota, puikiai prižiūrima, kaip ir ją supantis parkas. Jo tvenkinio saloje – graži dailininko Vincento Jakševičiaus (1873–1936) sukurta iš cemento nulieta deivės Dianos skulptūra. Pagrindinėje parko alėjoje – atkurtas Saulės laikrodis, ant pjedestalo stovinti vaza, Švč. Marijos skulptūra, „Laisvės angelas“. Yra atkurtos parko apžvalgos aikštelės, takai, vartai. Parko garsenybė – apie 18 m aukščio ir 70 cm skersmens reliktinis Kinijos ir Japonijos dviskiautis ginkmedis (*Ginkgo biloba L.*).

1878–1881 m. grafas Adomas Broel Pliateris buvo Vilniaus gubernijos bajorų maršalka. Jis yra ėjęs ir Peterburgo caro rūmų didžiojo maršalkos bei Vilniaus žemės banko pirmininko pareigas. 1894 m. buvo apdovanotas Šv. Vladimiro II laipsnio ordinu, 1896 m. – Rusijos Baltojo Erelio ordinu, 1900 m. – Aleksandro Nevskio ordinu. Savo laiku buvo plačiai žinomas, gerbiamas ir kaip archeologas, numizmatas, kolekcininkas, sukaupęs vertingas meno dirbinių, archeologinių radinių iš Žemaitijos, numizmatikos, medžioklės trofėjų kolekcijas. Mėgo medžioti, keliauti po Europą ir Artimuosius Rytus. 1972 m. vedė Genowefą Puslovską.

Iš tėvo Stepono Emeryko Leonardo Broel Pliaterio (1799–1864) paveldėjo keletą dvarų, tarp jų ir Švėkšnos. Susituokę G. ir A. Broel Pliateriai nuolat savo dvare Švėkšnoje negyveno, tačiau šiuo dvaru ir viso Švėkšnos miestelio reikalais rūpinosi.

Grafas Adomas Alfredas Gustavas Broel Pliateris (1836–1909). Dailininkas nežinomas. Portretas saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“

Didinga neogotikinė raudonų plytų Švėkšnos šv. apaštalo Jokūbo bažnyčia pastatyta 1905 m. pagal Lietuvoje ir Latvijoje daug bažnyčių suprojektavusio švedų architekto Karlo Eduardo Strandmano (1867–1946) projektą. Ji dvibokštė, lotyniško kryžiaus plano, bazilikinė, su penkiasiene apside. Bažnyčios ilgis 57 m, plotis per kryžmas – 37 m, kitose vietose – 21 m. Bokštų aukštis – 65 m., kairiajame bokšte 1912 m. sumontuotas laikrodis su keturiais ciferblatais.

Šios bažnyčios statybai grafas Adomas Broel Pliateris skyrė 50 000 rublių ir nemokamai dar davė visą statybinę miško medžiagą, grafų Pliaterių plytinėse išdegintas statybai reikalingas plytas ir čerpes. 1867 m. jis skyrė žemės Švėkšnos liuteronų evangelikų bažnyčiai ir kartu su Vilkėno dvare gyvenusiu savo pusbroliu Aleksandru Konstantinu Michailu Broel Pliateriu (1844–1922) pastatė Švėkšnos evangelikų liuteronų bažnyčią. Jai taip pat jis skyrė visas reikalingas statybines medžiagas. Nenorėjo, kad Švėkšnoje atsirastų stačiatikių cerkvė, tai jai sąmoningai sklypą skyrė pelkėtoje vietoje ir taip netiesiogiai pasisakė

pries savo krašto žmonių rusinimą. Jis mokėjo kalbėti lietuviškai ir žemaitiškai, pritarė lietuvių tautinio atgimimo judėjimui, lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo laikotarpiu pats dalyvavo tokios spaudos platinime ir saugojo kitus tuo užsiimančius nuo carinės valdžios persekiojimo.

Grafui Adomui Alfredui Gustavui Broel Pliateriui priklausė ir Veprių dvaras, kurį jis XIX a. pab. nusipirko iš Podbereskių (šį dvarą iš Adomo Pliaterio paveldėjo ir valdė jo sūnus Marijonas Steponas Vandalinus Broel Pliateris (1873–1951).

Grafui Adomui Broel Pliateriui mirus, jo žmona Genowefa Puslovska savio vyro surinktą vertingą 450 vnt. archeologinių radinių kolekciją, paleontologinius eksponatus ir Senovės Egipto amuletus 1912 m. padovanojo Mokslo bičiulių draugijos muziejui Vilniuje (keletas šiai kolekcijai priklausiusių Egipto skulptūrėlių dabar saugoma Kaune veikiančiame Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje).

Grafo Adomo Pliaterio palaikai yra palaidoti Švėkšnos bažnyčios rūsyje po didžiuoju altoriumi, ant bažnyčios sienos jo garbei pritvirtinta ir atminimo lenta. Greta jos ir dar dvi kitos atminimo lentos. Viena jų skirta tremtyje Syktyvkare (Rusija) 1943 m. vasario 1 d. murusiam grafui Jurgiui Felicijonui Broel Pliateriui (1875–1943), kita – šio grafo ir jo žmonos Janinos Matildos Liudvikos Kazimieros Broel Pliaterienės (1892–1940) sūnui grafui Aleksandrui Broel Pliateriui (1913–1997), mirusiam 1997 m. spalio 14 d. Vašingtone (JAV), atminimui. (Aleksandro Pliaterio palaikai jo žmonos Felicijos Laimės Verišilkaitės Pliaterienės (1921–2015) rūpesčiu 1998 m. buvo parvežti iš JAV į Lietuvą ir perlaidoti Švėkšnos šv. Jokūbo bažnyčios rūsyje po didžiuoju altoriumi – šalia jo senelio grafo Adomo Alfredo Gustavo Broel Pliaterio amžino poilsio vietos).

Adomo Pliaterio sūnus – pulkininkas grafas Jurgis Pliateris II (1875–1943) buvo vedęs Janiną Pliaterytę (1890–1940). Jam po tėvo mirties atiteko Švėkšnos dvaras. Jo sūnus grafas Aleksandras Pliateris (1913–1997) – žymus Lietuvos ir JAV teisininkas, teisės istorikas, sociologas, visuomenės veikėjas, spaudos bendradarbis. 1943 m. jis vedė Vytauto Didžiojo universitetė, o jį uždarius, Vilniaus universitete studijavusią ir 1942 m. filologės roma-

(Nukelta į 52 p.)

Švėkšnos šv. Jokūbo bažnyčia. D. Mukienės nuotrauka

D. Mukienės nuotraukoje – Švėkšnos grafui Jurgiui Felicijonui Broel Pliateriui (1875–1943), Adomui Alfredui Gustavui Broel Pliateriui (1836–1909) ir Aleksandrui Broel Pliateriui (1913–1997) skirtos atminimo lentos ant Švėkšnos šv. Jokūbo bažnyčios fasadinės sienos

D. Mukienės nuotraukose: Švėkšnos parko parteris ir vila „Genowefa“, parko vartai, grafiėnė Felicija Laimė Verešilkaitė Pliaterienė prie vilos „Genowefa“ ir Švėkšnos parko fragmentas. 2008 m.

nistės specialybę įsigijusią pedagogę, bibliotekininę Feliciją Laimę Verešilkaitę. Antrajam pasauliniam karui baigiantis Aleksandras ir Felicija pasitraukė į Vakarų, o 1949 m. persikėlė gyventi į JAV. Aleksandras čia studijavo, įgijo mokslų daktaro laipsnį, aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje. Jis parašė studijas „Lietuvos ir Kuršo teisiniai santykiai XVI–XVII a.“, „Lietuvos ir Livonijos teisiniai santykiai XVII–XVIII a.“, kurios buvo specialistų gerai įvertintos, o jų autorius apdovanotas prof. Petro Leono premijomis. Šios studijos 1938 m. išleistos atskira knyga „Teisiniai Livonijos ir Kuršo santykiai su Lietuva (XVI–XVIII a.)“. Aleksandras Pliateris yra ir keliolikos studijų bei daugelio mokslo straipsnių, parašytų anglų kalba, autorius. Jis suredagavo, parašė įžangą ir sudarė žodyną Jonės Deveikės išverstam 1529 m. Lietuvos Statutui, kurio vertimas į lietuvių kalbą pirmą kartą išleistas Čikagoje 1971 metais. Bendradarbiavo žurnaluose „Teisė“, „Naujoji Romuva“, „Skautybė“, „Skautų aidas“, JAV išleistoje Lietuvių enciklopedijoje. Yra išlikę A. ir F. Pliaterių beletristiniai atsiminimai apie pasitraukimą iš Lietuvos 1944-aisiais metais.

Felicijai Verešilkaitė Pliaterienei 1993 m. paveldėjimo teise atiteko Švėkšnos ir Vilkėno dvarai. Ji, kol turėjo sveikatos, kasmet atvykdavo į Švėkšną ir čia rūpinosi šių dvarų atnaujinimu, išpuošė Švėkšnos dvarą, pasirūpino, kad būtų atlikti būtinausi, tolesį nykimą stabdantys darbai šalia Švėkšnos esančiame grafų Pliaterių Vilkėnų dvare. Švėkšnos kapinėse ji atnaujino Pliaterių giminės mauzoliejų bei jos nariams pastatytus antkapinius paminklus, atstatė beveik visiškai sunykusią Švėkšnos dvaro oficiną, restauravo vilą „Genowefą“. Visa tai darė naudodama savo santaupas ir padedama Švėkšnos gyventojų. Felicijai Laimėi lankantis Švėkšnoje vilos „Genowefa“ durys visada būdavo atviros Švėkšnos bendruomenei – vila buvo svarbus, didelę trauką turėjęs Švėkšnos miestelio kultūros centras.

Grafiėnė Felicija Verešilkaitė Pliaterienė mirė 2015 m. spalio 26 d. Vašingtone (JAV).

Parengė Kazimieras Prušinskas